

***Kordian* Juliusza Słowackiego**

Powstanie listopadowe w twórczości Juliusza Słowackiego

Ocena powstania listopadowego w *Kordianie* Juliusza Słowackiego

Temat powstania bezpośrednio podejmuje Słowacki już we wstępie do dramatu – w „Przygotowaniu”. Złe moce biorą udział w przygotowaniu tego wydarzenia. Z diabelskiego kotła kolejno wyłaniają się postacie przywódców:

- Adam Czartoryski - oceniony niepochlebnie jako człowiek przesadnie ostrożny, zmienny i pyszny z racji swego arystokratycznego pochodzenia;
- Jan Skrzynecki – jego cechy to powolność, tendencja do odwlekania spraw, odkładania decyzji, cofania się i czekania;
- generał Krukowiecki – określony nawet mianem zdrajcy, człowiek, który opuści swój naród;
- generał Józef Chłopicki – mimo że nosi wymowne nazwisko, jest niechętny chłopom i niższym warstwom, nie umie walczyć, wiecznie snuje plany;
- Julian Niemcewicz – przedstawiony jako konserwatywny starzec żyjący wspomnieniami;
- Joachim Lelewel – mól książkowy, niezdecydowany, zajęty wyłącznie problemami rodzinnymi.

Żaden z przywódców nie otrzymuje pozytywnej oceny. Ale to nie koniec rozważań o powstaniu. Akt III – spisek koronacyjny – celem spisku jest zamach na cara. Możemy go uznać za ukryty temat powstania. Społeczeństwo jest w tej sprawie podzielone. Jedynie młodzi oficerowie pragną walki, prezentują patriotyzm i nienawiść do wroga. Kler jest zachowawczy – proponuje cierpiętniczą ideologię i modły jako sposób działania. Lud, reprezentowany przez żołnierza, starca, nieznajomego – stanowi z kolei grupę, która nienawidzi cara i pragnie powstania, lecz potrzebuje przywódców. Wynik głosowania, które ma przesadzić o zamachu, wypada negatywnie (pięć do stu pięćdziesięciu). Kordian sam więc wyrusza, by zabić tyrana, lecz ponosi klęskę.

Wnioski

Słowacki najwyraźniej wystawia zrywowi, jakim było powstanie listopadowe, negatywną notę. Krytykuje przywódców, podział społeczeństwa, ukazuje bezsens działań jednostkowych i źle obliczonych, nie sam czyn patriotyczny. Patriotyzm młodych, ich pragnienie wolności są tu ocenione jako bardzo wartościowe.

Autor *Kordiana* wskazuje wielkość i szlachetność idei, romantycznego patriotyzmu powstańców, uznania przez nich wolności ojczyzny za najwyższą wartość. Źródła klęski to:

- niedojrzałość psychiczna pokolenia powstańców,
- niedojrzałość moralna spiskowców (niemożność stworzenia nowej etyki walki i wykorzystanie kodeksu rycerskiego wykluczającego podstęp; narodowa tradycja czci dla króla – pomazańca silniejsze niż nakaz bezwzględnej walki z zaborcą),
- społeczna izolacja spisku (idea indywidualnego poświęcenia się wykluczająca ogólnonarodowy zryw; demobilizujący śpiew Nieznajomego – Szatana; lud warszawski aprobujący nie czyn Kordiana, ale jego parodię – skok na Placu Saskim),
- przywódcy z „piekła rodem”: przerażeni charakterem powstania i dążący do zahamowania zrywu.

Karta pracy

Poeta mówi o powstaniu

1. Jakie wydarzenia ma na myśli Szatan, gdy zwraca się do Mefistofelesa? Uzasadnij swoją odpowiedź.

SZATAN

Jednemu się ludowi dzień ogromny zbliża.
Idź tam, jego rycerze noszą krzywe szable,
Jako księżyc dwurożny, jako rogi diabla;
I rękojeść tych kordów nie ma kształtu krzyża.
Pomóż im – oni mają walkę rozpoczynać
Taką, jakąśmy niegdyś z panem niebios wiedli.
Oni się będą modlić, zabijać, przeklinać.
Oni na ojców mogiłach usiedli
I myślą o zemsty godzinie.
Ten naród się podniesie, zwycięży, i zginie;
Miecze na wrogach połamie,
A potem wroga myślą zabije,
Bo myśl jego ogniste ma ramie,
Ona jak powróż wrogi uwiąże za szyje
I związanych postawi na takim pręgierzu,
Że wszystkie ludy wzrokiem dosięgną i plwaniem.

2. Rozpoznaj osoby, o których mowa w podanych fragmentach Przygotowania, i napisz, jakie wady przywódców skrytykował w dramacie Słowacki. Skorzystaj z opisów sylwetek zamieszczonych pod wszystkimi cytatami.

SZATAN

Stary – jakby ojciec dzieci,
Nie do boju, nie do trudu;
Dajmy mu na pośmiewisko,
Sprzeczne z naturą nazwisko,
Nazwijmy od słowa ludu,
Kmieciów, czyli nędznych chłopów.
Teraz jak z niebieskich stropów,
Rzućcie wodza ludziom biednym.

SZATAN

Wrzucić do kotła dyjament,
Dyjament w ogniu topnieje;

Wylać sekretny atrament,
Z Talleyranda¹ kałamarza,
Co w niewidzialność blednieje,
Od okularów rozsądku...
I dąć w kocioł... w kotła wrzątku
Obaczemy, co się stwarza.

[...]

Będą przed nim giąć kolana,
Jest to stara twarz Rzymiana
Na pieniądzu wpół zatarta.
Dajmy mu na pośmiewisko,
Sprzeczne z naturą nazwisko;
Ochrzczijmy imieniem Czarta.

.....
.....
SZATAN

Wódz! chodem raka przewini,
Jak ślimak rogiem uderzy,
Spróbuje – i do skorupy
Schowa rogi, i do skrzyni
Miejskiej zniesie planów trupy,
Czekając, aż kur zapieje.

.....
.....
SZATAN

Rzucić w kocioł Lachów dzieje,
Słownik rymowych końcówek;
Milijon drukarskich czcionek,
Sennego maku trzy główki
Cóż tam?

DIABLI

Starzec, jak skowronek,
Zastygły pod wspomnień bryłą,
Napół zastygła, przegniła
Poeta – rycerz – starzec – nic,
Dziewięciu Feba sułtanic
Eunuch²...

.....
.....
SZATAN

¹ Talleyrand – francuski polityk i dyplomata, początkowy zwolennik Napoleona, po jego klęsce reprezentant Francji na kongresie wiedeńskim, podczas którego ustalono nowy podział wpływów w Europie i przywrócono władców obalonych przez rewolucję; symbol dyplomaty łatwo zmieniającego barwy polityczne w zależności od koniunktury.

² *Dziewięciu Feba sułtanic Eunuch* – dozorca „haremu” złożonego z dziewięciu muz boga artystów Apollina.

Widzicie tę postać błądą,
Z mętów kotła już na pół urodną;
Twarz uwiędła i wzrok w czarnym kole;
Paszczę myśli otwiera wciąż głodną,
Wiecznie dławi księgarń i mole;
I na krzywych dwóch nogach się chwieje,
Jak niepewne rządowe systema.
Chce mówić; posłuchajmy, co na świat posieje?...

TWÓR

pokazując z kotła głowę
Czy lepiej, kiedy jest król? czy kiedy go nie ma?...

.....

.....

ASTAROTH

Twarz ma okropnej poczwary,
Przez pierś jeneralska wstęga.

SZATAN

Witajcie go! oto twór
Niszczyciel, jakby horda Nogajca³.
On w stolicy owłada dział mur,
On z krwi na wierszach wypłynie – to zdrajca!
A gdy zabrzmie nad miastem dział huk,
On rycerzy ginących porzuci;
Z arki kraju wyleci jak kruk,
Strząśnie skrzydła, do arki nie wróci...
Kraj przedany on wyda pod miecz.

.....

.....

gen. Józef Chłopicki – pierwszy dyktator powstania; początkowo odmówił wzięcia w nim udziału, nie wierząc w jego powodzenie; uznał niepodległościowy zryw za „burdę półgłówek, którą wszyscy ciężko przyplącić mogą”; powstrzymywał działania bardziej ofensywne i jako konserwatysta sprzeciwiał się zbrojnej mobilizacji ludu; spowodowało to osłabienie rozpędu powstania oraz przygaszenie patriotyzmu wśród ludności Warszawy; usiłował pertraktować z carem i pozwolił Konstantemu opuścić Królestwo; szybko złożył rezygnację z funkcji przywódcy; w 1830 r. miał 59 lat

gen. Jan Skrzynecki – przejął dowództwo po Chłopickim; także nie wierzył w militarne powodzenie powstania i próbował pertraktować z Rosjanami; jako przywódca dość nieudolny i bierny, opóźniał ruchy wojsk polskich; nie umiał wykorzystać sprzyjających sytuacji; przyjmował postawę obronną; brak zdecydowanych działań wojennych powodował, że akcje wojsk polskich kończyły się porażką

gen. Jan Krukowiecki – wódz w końcowym okresie walk, przeciwny kontynuowaniu powstania; konserwatysta, zdelegalizował Towarzystwo Patriotyczne; prowadził pertraktacje

³ horda Nogajca – chodzi o Nogaję, wodza tatarskiej Złotej Ordy z XIII w.

o warunki kapitulacji z dowództwem wojsk rosyjskich, a następnie poddał Warszawę armii rosyjskiej, co naraziło go na podejrzenie o zdradę

książe Adam Czartoryski – prezes i minister spraw zagranicznych rządu powstańczego; nie ufał rozstrzygnięciom militarnym i wierzył bardziej w skuteczność działań dyplomatycznych – liczył na ugodę z carem, później zaś na interwencję państw zachodnich; stał na czele obozu konserwatystów; odznaczał się ostrożnością, co wpływało na jego ocenę możliwości Polski

Joachim Lelewel – historyk, numizmatyk, prezes demokratyczno-radykalnego Towarzystwa Patriotycznego dążącego do wprowadzenia reform społecznych; w trakcie kampanii na rzecz detronizacji Mikołaja I jako króla Polski, rozpętanej zresztą przez Towarzystwo Patriotyczne, nie zajął jednoznacznego stanowiska; był słabym liderem – wielokrotnie zarzucano mu chwiejność przekonań i uleganie wpływom

Julian Ursyn Niemcewicz – poeta i działacz polityczny, prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk; zwolennik legalizmu i sympatyk konserwatystów w czasie powstania; człowiek poprzedniej epoki (w chwili wybuchu powstania miał 73 lata); Ignacy Krasicki w adresowanej do niego bajce nazwał go „skowronkiem”

3. Przeczytaj fragment aktu III zatytułowanego *Spisek koronacyjny* i odpowiedz na pytania.

ŚPIEW NIEZNAJOMEGO

Pijcie wino! pijcie wino!
Nie wierzycie, że to cud,
Gdy strumienie wina płyną,
Choć nie sady winnic lud.
Pij, drużyno! pij, drużyno!
Chrystus wodę mienił w wino,
Gdy weselny słyszał śpiew,
Gdy wesele było w Kanie...

Głośniej

A gdy przyszło zmartwychwstanie,
Chrystus wino mienił w krew...
Jutro błysnie jutrznia wiary,
Pijcie wino! idźcie spać!
My weźmiemy win puchary,
By je w szklany sztylet złać.
Niech ten sztylet silne ramie
W piersi wbije i załamie...
Pijcie wino! idźcie śnić!
Lecz się będzie świt promienić,
Trzeba wino w krew przemienić,
Przemienione wino pić!...

a) Które epizody biblijne przywołuje w pieśni Nieznajomy? Określ ich funkcję.

.....
.....

b) Do kogo zwraca się „człowiek czarnym płaszczem okryty” i do czego nawołuje?

